

stranu književnika disidenta, velikog humaniste Solženjicina kad je ovaj pao potpuno u nemilost režima. Kao i Solženjicin i Rostropovič je izgubio zaposlenje, ograničeno mu je kretanje, zabranjeno javno nastupanje, oduzeta odlikovanja i nagrade, a s obzirom na imanja gotovo da se je opet vratio na početak. 1974. godine, dakle nakon šest godina života punog ignoriranja i ponižavanja, konačno je uspio, zahvaljujući zauzimanju američkog senatora Edwarda Kennedyja, dobiti dopuštenje da se može iseliti iz Sovjetskog Saveza i naseliti u Americi. Dolaskom na slobodu ponovno je razvio punu aktivnost u više pravaca, kao violončelist, dirigent, organizator i pedagog, tražen i cijenjen na sve strane.

Rostropovič se je okušao i kao skladatelj osobito u svojim mladim godinama. Skladao je dva koncerta (1944. i 1946.), jedan gudački kvartet (1949.) te više drugih skladbi za glasovir i mnogo solo-pjesama.

Svaki njegov nastup u slobodnom svijetu doživljava najveća priznanja dok je u svojoj domovini potpuno »mrtav«.

I tako je, vjerujemo, »Nobelova nagrada za glazbu« — nagrada *Jedan život za glazbu* za 1984. došla u prave ruke, ruskom glazbeniku i humanistu Mstislavu Rostropoviču.

PJESMA OTKUPLJENE

Ana Zorka Kojaković, PJESMA OTKUPLJENE, Samostan sv. Križa, Đakovo, 1983. — pjesme

Stanko Vasilj

Religiozna lirika u nas je, općenito, na maloj cijeni. Izvan crkvenih krugova kao umjetničku vrijednost jednostavno je negiraju. Nedavno preminuli književni kritik Miroslav Vaupotić, komu se ne može poreći ni dobra volja ni kultura, napisao: »Svi poznati i priznati religiozni pjesnici suvremenosti, a spominjat ih nećemo (nomina sunt odiosa), više su ili manje školnički ropski vezani uz onaj krak hrvatske pjesničke sljedbe, kojemu su retorika, pričalačka opisnost, vezani stih i uzročno-posljedični niz pjesmovne izgradbe alfa i omega.« Tako Vaupotić, a da i ne govorimo o persiflatorskim uzgredicama Miroslava Krleže i njegove duhovne djece na račun »pjesmotvora« i uopće pisanja kršćanske inspiracije.

Međutim, kad bismo po hrvatskim revijama, časopisima i uopće po publicistici pobrali sve što se tiskalo i nazivalo poezijom zadnjih stotinu godina, vidjeli bismo kako bi krupan postotak toga s umjetničkog gledišta moralo otići u vatru. Pa ipak je sve to na neki način ugrađeno u zgradu naše kulturne baštine.

Kad je riječ o religioznoj poeziji, jednu stvar treba posebno uočiti. Religiozna publicistika redovito je raspolagala s manje »stručnih« kadrova u uređivačkim kolegijima, pa je s blažim kriterijima tiskala priloge svojih suradnika. Zato odbijanje religiozne lirike kao nečeg manje vrijednog ima svoje objektivne razloge, ali i subjektivno uvjetovane predispozicije manje ili više areligioznih kritičara.

Pa ipak, mi imamo i uspjele religiozne lirike, ali su je »odgovorni« i glasnogovorni redovito a priori gurali u zapećak nemoći, da ne kažemo i infantil-

nosti. Marin Sabić, Milan Pavelić, Izidor Poljak, Jeronim Korner, Ivo Lendić, Aleksa Kokić (mogao bi se još tkogod naći) ostavili su iza sebe pjesama koje se nisu našle ni u jednoj našoj antologiji, jer su kršćanske religiozne inspiracije. Isto tako ni u jednu noviju antologiju nisu uvrštene izrazito religiozne pjesme (samo zbog svog sadržaja!) inače priznatih i uvrštenih pjesnika: Senoe, Preradovića, Kranjčevića, Šimića, Sudete, Nazora... Tu je bila odlučna, a ostaje i dalje, ona subjektivno uvjetovana predispozicija onih koji »normiraju« javno mišljenje.

Za takav stav krivi su, dakako, i religiozni pjesnici malog talenta, a često velikih ambicija. Ako kršćanin gradi svoje pjesme bez snažnijeg nadahnuća (a nije nimalo teško priznati da su naravne emocije i inspiracije bliže ljudskoj koži od nadnaravnih), svetost i uzvišenost motiva neće mu pomoći da mu pjesma izvan privatne pobožnosti ima i neku umjetničku vrijednost. (A pobožnost na niskoj estetskoj pozadini gubi svoju vjerodostojnost.)

Ovdje treba istaknuti i obratnu stranu: Ako je književnom kritiku i uopće čitatelju unaprijed neprobavljiva religiozna tematika, taj će i dobru religioznu pjesmu redovito »s pika« odbaciti kao nešto po sebi manje vrijedno.

Načinimo ovdje malu usporedbu!

Ako talentiran pjesnik pjeva o ljubavi žene, makar ona bila i bludnica, njegov će doživljaj svakoga lako uhvatiti za srce. Ako isto tako talentiran religiozni pjesnik govori o svojoj ljubavi prema Bogu i Kristu, njegovo ispo- vijedanje unaprijed odbijaju svi areligiozni, a i dosta onih koji nisu teoretski areligiozni, koji su praktično bliski njima. U svojoj pjesmi antologijske vrijednosti TUGA CIRKUSA Franjo Alfirević pjeva:

»Koliko sam tuge izlio u tebe, ženo, ja sin bludnice,
ljubim te umornošću svojih prodanih kostiju;
tvoje su kose sumorne od riječi što sam ih u njih šaptao.«

Sugestivnosti tih stihova ne mogu se oduprijeti ni religiozni ni areligiozni ljudi (religiozni će vjerojatno imati i još koji drugi pristup osim umjetničkog).

Imajući to na umu, zavirimo malo u zbirku PJESMA OTKUPLJENE, kojoj je posvećen ovaj prikaz!

Ako nakon navedene Alfirevićeve pjesme pročita ZOV VI. *Ane Kojaković* (str. 32.), religiozan će čovjek osjetiti zaista inspiriranu pjesmu, dok će je, vjerojatno, areligiozan mirno otkloniti kao nešto usiljeno, vanživotno. Evo jedne kitice iz nje:

»U Tvojoj blizini, Kriste,
sva draga lica
postaše još draža i bliža.
U Tvojoj blizini i samo more
posta plavetnije,
glazba krajolika radosnija,
galeb pitomiji.«

Tko nikad nije bio zahvaćen istinom i ljepotom Kristova Otajstva, njemu će i ti stihovi zazvučati neuvjerljivo i namješteno. Kao govor u prazno. Tko je barem nekad živio Kristovu Tajnu kao svoje otkupljenje i istinsko uzdignuće, taj će od prvih stihova *Ane Kojaković* osjetiti da ta žena u najfinijim žilicama svoga bića zna što je to i tko je Krist Spasitelj koji ljubi i »daje svoj život za prijatelje svoje«. Zato ono što najčešće siromaši i prazni poeziju — kojekakvi vanumjetnički motivi — to se ne osjeća nimalo u PJESMI OTKUPLJENE. To je još čudnije, jer se ova zbirka pojavila prigodno — u povodu jubileja Otkupljenja. Čitajući te pjesme (neke je ugodno čitati glasno kao psalme) ne možemo se oteti dojmu da »Kristova Riječ u svom bogatstvu ne prebiva u toj duši«. I ako smijemo usporediti »parva cum magnis«, onda na tu poeziju možemo primijeniti riječi poznatog bibličara i književnika Straussa o Evđangelju: »Izvrještačeno dokazivanje nije njegov (Isusov) posao, nego prava riječ na pravom mjestu koja uvijek u sebi nosi svoj dokaz i svoju neodoljivu snagu.« Mladi pisac, nekad franjevačkog korijena, Željko Ivanko-

vić napisa o poeziji fra Janka Bubala: »Pjesnik je ušao u nepresušivost života: odatle i dolazi svježina koju pretače u krvotoke svojih pjesama.« — A nepresušivost života Ane Kojaković još je dublja — Kristovo Otajstvo u nama. Zato su i njezini prostori i bogati, i duboki, i čisti. Krist je njezin naravni prostor.

Ana Zorka Kojaković ima bogat duhovni i religiozni svijet. Hoće li ga nakon ove zbirke kao redovnica dalje živjeti samo u svojoj intimi ili će ga i dalje nastojati pjesnički izražavati i oblikovati, to sad ne znamo. Možda to ni ona ne zna. Prigodni karakter jednog broja pjesama mogao joj je biti zamka u koju se ona nije uhvatila. To je dobar znak. Ali ako se i dalje želi baviti tim poslom (pjesništvo je ne samo spontano izgaralačko nadahnuće nego i opor posao, da ne kažemo i tvrd zanat), onda tom poslu mora posvetiti svu pozornost i u nj uložiti pravi trud. »Pričalačku opisnost i retoriku« — kako napisa Vaupotić — treba izbjegavati. Sažimanje nadahnuća i izražajno zbijanje uvijek su pogodniji sačuvati čistu cjelinu i naboj doživljaja. Gdje se naša nova pjesnikinja oslobodila te manire (a to je ipak u većini!), dala je pjesme koje bi se, bar iz formalnih razloga, mogle dojmiti i onih koji inače nisu blizu našim religioznim nadama i simbolima:

U jutru Tvoga Uskrsnuća
i ja sam jutro i svjetlo
Kakve li radosti
postojati
u ovo Tvoje jutro
Pobjedniče smrti
Kakve li sreće
to moći reći
Zemlji svoj.

Kao što se, u poplavi svakovrsnog glazbenog šunda, u liturgiji nameće sve jača odgovornost da se Riječ Božja prenosi sa svom ozbiljnošću i dostojanstvom, tako se i pjesništvu kršćanskog smjera i inspiracije nameće zadatak da svome vremenu daje umjetnost pravih dometa. I ako su religiozni biblijski motivi bili nadahnuće kolosalnih glazbenih ostvarenja, ne vidimo razloga da i lirika ne dadne svoj prilog vjerodostojnosti i ljepoti spasenja i OT-KUPLJENJA.

FENOMENOLOGIJA MISTIKE

Gerda Walther, *Fenomenologija mistike, Symposion, Split, 1985.*

Delka Erceg

Fenomenologija mistike prvo je djelo jednog psihologa koji u svjetlu fenomena obrađuje mistiku. Gerda Walther bila je poznati istraživač i fenomenolog, učenica i suradnica čuvenog Husserlova instituta za fenomenološku filozofiju.

Trudila se da svojim širokim znanjem i iskustvom osvijetli kršćansku mistiku pomoću fenomenološke i ontološke metode. Upoznavši se temeljito s kršćanskom filozofijom i mistikom, s jogom i uopće istočnjačkim religijama, sa sufizmom, kabalom, parapsihologijom, teozofijom, antropozofijom, itd. — autorica se odlučila da sintetički izloži mistično iskustvo. Osvijetlila je mnoge stvari i pojave. No sama kršćanska mistika, gledana s teološkog stajališta, milosno-nadnaravnog i psihološkog, nije ovim djelom izravno dodirnuta.